

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ, КРИМІНОЛОГІЇ, КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

УДК 343.982.4

Тальянчук Л. С., майор міліції, начальник сектору відділу криміналістичної експертизи НДЕКЦ при УМВС України у Вінницькій області, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Сучасні способи підробки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, та їх ознаки

В статті розглядаються поняття підробки документів, зазначаються їх види та категорії. Висвітлені статистичні відомості про факти виявлення підроблених документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону, в деяких європейських країнах та в Україні. Вказано у вступній частині статті перелік кримінальних правопорушень, які вчиняються з використанням підроблених паспортних документів. В запропонованій статті визначені сучасні способи підробки паспортних документів, які надають право перетинати державні кордони, із зазначенням основних ознак їх виявлення. Виділені особливості сучасних способів підробки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону.

Ключові слова: документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, паспортний документ, підроблений документ, спосіб підробки, повна та часткова підробка, категорія підробки.

В статье рассматриваются понятия подделки документов, их виды и категории. Освещены статистические сведения о фактах обнаружения поддельных документов, удостоверяющих личность при пересечении государственной границы, в некоторых европейских странах и в Украине. Указана во вступительной части статьи перечень уголовных преступлений, совершаемых с использованием поддельных паспортных документов. В предлагаемой статье определены современные способы подделки паспортных документов, которые дают право пересекать государственные границы, с указанием основных признаков их обнаружения. Выделены особенности современных способов подделки документов, удостоверяющих личность при пересечении государственной границы.

Ключевые слова: документы, удостоверяющие личность при пересечении государственной границы Украины, паспортный документ, поддельный документ, способ подделки, полная и частичная подделка, категория подделки.

The article discusses the concept of forgery, identity when crossing the border, their types and categories. Highlights statistical information about the facts of forged documents, identity documents when crossing the state border, in some European countries and in Ukraine. Specified in the introductory part of the paper a list of criminal offenses committed using a fake passport documents. In the proposed article the modern methods of passport forgery of documents entitling to cross national boundaries, indicating the main features of detection. Highlighted features modern methods of forgery, identity when crossing the state border.

Keywords: documents of identification when crossing the state border of Ukraine, passport, forged documents, fake way, full and partial forgery, counterfeiting category.

В засобах масової інформації в останній час досить часто з'являються відомості про виявлення підроблених документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону, про затримання осіб при спробі перетнути державний кордон з паспортними документами, що мають ознаки підробки.

За статистикою Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол), кожен місяць в світі втрачають або крадуть близько двох тисяч паспортів, які зловмисники використовують у своїх цілях [1, с. 2]. Дані поліції Великої Британії показали, що в 2008 році прикордонним агентством Королівства було виявлено 3300 одиниць підроблених документів в аеропортах [2, с. 1]. *Королівська Військова поліція Нідерландів в аеропорту «Шіпхолі» на протязі 2011 року здійснила перевірку 47522 документів, з яких 1137 мали невідповідності, що склали на 239 більше, ніж у 2010 році* [3, с. 1]. Посилаючись на статистичні дані Державної прикордонної служби України, лише за дев'ять місяців 2012 року було виявлено майже 300 підроблених паспортних документів, з них 87 документів тільки в міжнародному аеропорту України «Бориспіль» [4, с.1; 5, с.1]. Використання підроблених паспортних документів залишається актуальним та проблемним для всіх правоохоронних органів.

Серед вчених-криміналістів, які досліджували документи та їх способи підробки, слід назвати: Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга, О.В. Воробей, А.А. Ейсмана, А.В. Іщенко, І.Ф. Крилова, О.Л. Кобилянського, В.С. Кузьмичова, В.К. Лисиченка, В.К. Орловського, В.М. Палія, Л.Л. Патик, О.О. Садченко, М.Я. Сега, Н.В. Терзієва, Н.П. Яблокова та багато інших. Але наукові та методичні розробки щодо способів підроблення паспортних документів, які надають право перетинати державні кордони на даний час, на жаль, відсутні.

Кримінальний кодекс України визначає кримінальну відповідальність за вчинення злочину передбаченого за статтею 358 «Підробка документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів» [6, с.125]. Проте варто зазначити, що підробка документів являється способом вчинення багатьох інших кримінальних правопорушень. Зокрема, це торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини; контрабанда; виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї, шахрайство; незаконна міграція; зловживання службовим становищем тощо [6].

Метою статті є визначення та аналіз сучасних способів підробки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України та висвітлення їх основних ознак.

Підробкою документів у юридичній літературі та практиці розуміють протиправні діяння, пов'язані з незаконним виготовленням документів, внесенням змін в документи і використанням цих документів [7, с. 67]. Це несанкціоноване виготовлення документів шляхом повного відтворення справжніх або внесення до останніх будь-яких змін [8, с. 16]. У словнику-довіднику за ред. О. Силкіна, підлог визначається як незаконне виготовлення документа, а підроблення — як незаконна зміна будь-якої частини документа [9, с. 16].

В криміналістичній літературі [7, 8, 9, 10] виділяють два **види підробки**: повну (підлог) та часткову підробку документів (підроблення). Водночас, розрізняють два види підлогу: інтелектуальний та матеріальний [10, с. 127]. Інтелектуальний — проявляється у правильному складанні документа з формального боку (наявність і правильність усіх реквізитів), але містить у собі завідомо неправдиві дані. Матеріальний — характеризується внесенням неправдивих даних у зміст документа і встановлюється криміналістичним дослідженням.

Для кращого висвітлення питання підробки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону, та їх особливостей, визначимо види підробки за

певними категоріями.

Щодо повної підробки виділимо наступні категорії:

- 1) повну підробку з використанням копіювально-множильної техніки;
- 2) повну підробку із застосуванням спеціального обладнання (для поліграфічного друку, нанесення спеціальних елементів);
- 3) інтелектуальний підлог.

Зупинимось конкретніше на кожній категорії повної підробки, визначимо характерні ознаки та особливості відображення в паспортних документах, що надають право перетинати державні кордони.

1) **Повна підробка** паспортних документів передбачає їх виготовлення шляхом повної імітації справжнього [11, с. 13]. Як свідчить статистика, бланки паспортних документів піддаються повній підробці відносно рідко та здійснюється здебільшого за допомогою копіювально-множильної техніки. Цей вид підробки є найдоступніший та вимагає невеликих матеріальних затрат.

В більшості випадків зображення бланків паспортів відтворюються за допомогою струменевого принтеру. При даному способу нанесення поліграфічні тексти та малюнки захисної сітки в документах мають нечітке зображення; дрібні деталі та мікротекст не проглядаються; зображення складаються з дрібних, хаотично розмішених кольорових крапок, а барвна речовина має здатність розчинятися у воді.

2) Проте, повна підробка паспортних документів та їх частин може бути досить якісною, з застосуванням дорогого спеціального обладнання. Злочинці в такій категорії підробки, сторінки бланків друкують встановленим плоским способом друку, використовують високоякісні технічні засоби для імітації високого, глибокого друку, наносять фарби із змінними властивостями та інші спеціальні елементи захисту. Для встановлення невідповідності при дослідженні таких документів експерту необхідно мати в розпорядженні зразок для порівняння.

При перевірці паспортних документів спеціалісти вивчають папір бланка документа, на його розміри та товщину паперу, щільність, міцність, гладкість, наявність та якість водяних знаків, захисних волокон, способів друку тощо. Встановлюють чіткість зображення малюнку захисної сітки, яскравість її кольорів, кількість отворів в серії та номері документа, рівність типографських шрифтів на бланках, відповідність встановленій гарнітурі шрифтів тощо.

3) Виділимо різновид повної підробки - інтелектуальну підробку. Це внесення до належно виготовленого бланку паспортного документа неправдивих відомостей про його власника [8, с. 70]. Визначити факт підробки такого документа за допомогою огляду чи виконання криміналістичної експертизи дуже важко. Необхідно встановити в ході перевірки паспорта чи існує в світі зазначена в документі країна, чи належить герб країні, яка його видала, чи відповідає зміст штампів записам, які в нього внесені, чи правильно заповнені графи тощо.

Аналізуючи наведене, слід зазначити, що злочинці успішно користуються повністю підробленими документами, що надають право перетинати державні кордони. Для виготовлення цих документів застосовують найсучасніші технічні засоби, спеціальні знання та навички, вкладають значні кошти на закупівлю необхідного матеріалу. Найчастіше злочинці використовують, в простішому варіанті, копіювально-множильну техніку, яка не дає можливості чітко передати зображення малюнків захисної сітки, мікротексту, кольору барвників. Саме це збільшує можливість виявлення

невідповідності цих документів правоохоронними та прикордонними органами.

Більшого розповсюдження має **часткова підробка документів**, що полягає у підробленні будь-яких реквізитів документа [10, с. 162]. Охарактеризуємо ознаки часткової підробки за наступними категоріями:

- 1) часткова підробка з використанням оригінальних частин;
- 2) часткова підробка з ознаками внесення змін.

До категорії **часткової підробки з використанням оригінальних частин документів**, що надають права перетинати державні кордони, віднесемо такі способи як: 1) заміна сторінки даних; 2) заміна подвійних аркушів документів; 3) заміна фрагментів аркушів документів; 4) підробка перфорації на сторінках документів; 5) повна та часткова заміна ламінуючої плівки, наявність подвійної ламінуючої плівки; 6) переклеювання фотокартки; 7) пошкодження безконтактного електронного носія інформації; 8) невідповідність даних в машинозчитувальній зоні встановленим нормам Міжнародної організації цивільної авіації (далі - ІКАО).

1) Заміна аркушів в паспортних документах здійснюється з метою зміни змісту інформації про його володільця, внесення нових чистих сторінок в документ тощо [8, с. 74]. Самою інформативно-наповненою сторінкою в документах, що надають право перетинати державні кордони, є сторінка з персональними даними, яка розміщується, в більшості випадках, на правому форзаці або швиється окремо між правим форзацом та першою сторінкою. Сторінка з персональними даними в паспортних документах покривається ламінуючою плівкою або виготовляється із полімерного матеріалу, полікарбонату.

Ознаками заміни сторінки даних, яка заламінована плівкою, в паспортних документах, є: невідповідність ширини кроку шва, яким скріплюється дана сторінка; наявність зайвих отворів від голки; невідповідність характеристик нитки за кольором та люмінесцентними властивостями; наявність пошкодження ламінуючої плівки у верхній частині сторінки; відмінність властивостей барвника у штрихах тексту та фізико-хімічних властивостей паперу сумнівного аркушу; розходження у формі країв аркуша відносно інших. Також, прийти до висновку про внесення змін до сторінки даних можливо при виявленні залишків повітря під плівкою по всій площині сторінки; невідповідність способів друку, неналежна якість зображень нанесених спеціальними фарбами та відповідність спеціальних елементів захисту на сторінці даних (голограми, малюнку по ламінації при їх наявності та інших).

Полікарбонатна сторінка з персональними даними власника в паспортних документах заповнюється сучасними методами. Вона є унікальною в світі за товщиною та спеціальними методами зшивання [12, с. 1]. Однак, непоодиноким прикладом підробки полікарбонатної сторінки з персональними даними може бути вилучений 05.11.2012 році в міжнародному аеропорту України «Бориспіль» паспорт громадянина Швеції при слідуванні маршрутом «Стамбул-Київ-Стокгольм», в якому дана сторінка підроблена та шита в оригінальний документ [13, с. 1]. Так, дана підробка є досить низької якості, проте, має ознаками імітації спеціальних захисних елементів.

Характерними ознаками заміни полікарбонатної сторінки в паспортних документах є: невідповідність властивостей паперу даної сторінки; розходження у формі країв та товщині аркуша; відмінність властивостей барвника у штрихах тексту; способи друку зображень, як і елементи відсутність елементи захисту сторінки, імітуються.

- 2) Проте, можуть піддаватися **заміні в паспортних документах подвійні чи**

одинарні аркуші з іншого аналогічного документа. Про заміну подвійних аркушів в паспортних документах свідчать саме такі ознаки як [10, с. 168]: неякісне скріплення сторінок; невідповідність позначень номера і серії на сторінках документа; відмінності властивостей паперу сумнівних аркушів відносно інших; різниця в кольорі, відтінку, люмінесценції сторінок; невідповідність способів друку зображень на сторінках; аркуші погано скріплені з іншими; перфорації сторінок документа відрізняється.

Подвійна заміна аркуша чи заміна одинарного аркуша супроводжується імітацією водяного знаку та захисних волокон. Здебільшого водяні знаки підробляють шляхом малювання, аплікації, тиснення зображення на зволожений папір за допомогою кліше; підчищення поверхневого шару паперу [7, с. 243; 10, с. 98; 14, с. 32]. Імітація кольорових волокон часто здійснюється малюванням їх за допомогою неонові ручки або нанесенням на папір друкарським способом [10, с. 123].

3) Заміни частин документа – це спосіб внесення в початковий зміст паспортних документів нових відомостей шляхом заміни його частин. Одним із різновидів заміни частин документа являється заміна номерів сторінок на аркушах документів [15, с. 32]. В своїй більшості заміна здійснюється такими способами, як аплікація, домалювання, додрукування тощо. Виявляють такий спосіб підробки за наявності наступних ознак: наявність залишків клеючої речовини; неспівпадіння малюнку захисної сітки; потовщення паперу; невідповідність у кольорі штрихів тощо. Щоб замаскувати заміну аркушів або окремих частин, зловмисники вдаються до забруднення документа, піддають пранню, імітують зношеність документа.

4) Зазначені способи часткової підробки паспортних документів супроводжуються **зміню перфорації серійних номерів на сторінках**. Перфорований серійний номер наноситься для захисту сторінок документа у верхню частину аркушів шляхом їх проколювання. Злочинці вдаються до різноманітних способів їх підробки, а саме: повністю наносять відповідну серію та номер на замінені сторінки кустарним способом; додатково наносять нові отвори для імітації серійного номеру; заклеюють невідповідні отвори в серійному номері зміненої сторінки.

Характерними ознаками підробки перфорації серійних номерів кустарним способом на сторінках паспортних документів є: нерівні краї отворів; неправильна форма отворів; нерівномірні діаметри отворів серії та номеру; наявність нерівномірно відігнутих частин паперу зі зворотної сторони; відсутність обвугленості по краям отворів; нерівномірне розміщення отворів відносно вертикальної та горизонтальної лінії рядка серійного номеру, а також присутність сторонніх предметів для приховування отвору.

5) Повну та часткову **заміну ламінуючої плівки** на сторінці з персональними даними в паспортних документах, на нашу думку, не варто вважати самостійним способом підробки, оскільки плівка хоч і є елементом захисту сторінки паспортного документа, проте, не несе важливої інформації. Основне її призначення - це захист сторінки з даними власника від зовнішніх впливів; в наданні аркушу більшої жорсткості, щільності. Однак, будь які ознаки внесення змін до першочергового тексту на сторінці даних шляхом переклейки фотокартки, підчистки, дописки, додрукування текстів, травлення тощо, будуть доповнюватись ознаками заміни ламінуючої плівки. Такими ознаками є: невідповідність ламінуючої плівки за спеціальними елементами; нерівні краї плівки сторінці; наявність залишків повітря під плівкою, мікрочастин, мікроволокон; пошкодження захисної сітки та її відсутність; присутні сліди розшиву сторінок документа; зморшки паперу зі зворотної сторони аркуша; наявність залишків

попередньої ламінуючої плівки. Злочинці рідше використовують часткову заміну ламінуючої плівки, маскуючи тільки фрагмент сторінки даних, що змінювали.

6) Аналізуючи бланки документів, що посвідчують громадянина України при перетині державного кордону, бланки іноземних паспортних документів [16, 17, 18, 19], слід зазначити, що фотокартки в більшості документів змінили фотозображеннями. Підтвердження цього є те, що в бланку паспорта громадянина України для виїзду за кордон зразка 1992 року клеювалась фотокартка, а в зразках 1994, 2007 років вона змінена на фотозображення. Однак, фотокартки присутні в інших документах українських громадян, що надають право перетинати державний кордон, а саме: в посвідченнях особи моряка, службових та дипломатичних паспортах, проїзних документах особи біженця та посвідченнях особи без громадянства. Тому доречно було б зупинитись на ознаках такого виду часткової зміни паспортних документів як **переклейка фотокартки**.

Ознаками переклейки фотокартки є: пошкодження поверхневого шару паперу біля фотознімка; ознаки нанесення, при їх наявності, частин малюнків на фотознімок шляхом малювання; нерівні краї фотознімка; нерівне розміщення фотознімка відносно встановленого місця; потовщення місця розміщення фотокартки; власник документа сфотографований не за правилами підготовки фотознімка (неправильний поворот голови, освітлення тощо). Категоричність висновку можливо також підтвердити при частковому чи повному відокремленні фотознімка за допомогою гострих предметів та вивчення поверхні бланку під фотокарткою.

7) За останнє десятиліття багато країн світу ввели в обіг паспортні документи, що мають **безконтактну інтегральну схему** [9, с. 2]. Це схема, яка в процесі використання не має будь-якого фізичного контакту із записуючим (зчитувальним) обладнанням. Вона використовується разом з антеною за технологією радіочастотної ідентифікації («RFID»). Біометричний елемент, що перевіряється за допомогою спеціального обладнання, є особливим фізичним елементом ідентифікації особи, що внесений до документа і придатний для зчитування та перевірки за допомогою обладнання [9, с. 3]. Цей елемент у нормативних документах України зазначений як безконтактний електронний носій [20, с. 6].

Безконтактний електронний носій зберігає всю персональну інформацію, що зазначена на сторінці даних. Винахідники цього накопичувального пристрою впевнено заявляють, що його неможливо підробити, неможливо знищити, змінити, поновити інформацію в ньому [12, с. 1]. Так, на сьогодні в світі відсутня будь-яка достовірна інформація про факти підробки безконтактного носія інформації. Проте, зустрічаються факти пошкодження носія інформації в паспортних документах. Явними ознаками пошкодження є: пошкодження поверхневого шару паперу сторінки форзацу, де розміщений носій; наявність клеючої речовини; наявність сторонніх фрагментів паперу на сторінці, відсутність паперу та поверхнєве розміщення частин носія інформації (антени, чіпа) тощо. Проте, можуть не відобразатись на спеціальних зчитувальних пристроях певні чи всі дані з безконтактного носія під час його перевірки. Це також може свідчити про його пошкодження.

8) Кожен паспортних документ має в нижній частині сторінки даних відведене місце для внесення машинозчитувальної інформації відповідно до міжнародних вимог. **Машинозчитувальною зоною** вважається місце в документі призначене для внесення та зчитування інформації, визначеної в нормативних документах, за

допомогою технічних засобів [20, с. 8]. Правила занесення інформації в цю зону за допомогою цифр та букв, їх обчислення, гарнітура та розміри визначаються відповідними міжнародними та вітчизняними нормативними документами [21, с. 78].

При повній підробці сторінки з персональними даними вносять нові відповідні цифрові та буквені записи у машинозчитувальну зону. Необхідно звернути увагу при вивченні даної зони на відповідність гарнітури та перевірити розміри знаків; встановити відповідність барвної речовини штрихів, спосіб нанесення записів в машинозчитувальну зону; виключити можливість підробки її частини шляхом аплікації.

До категорії **часткової підробки паспортних документів з ознаками внесення змін** віднесемо традиційні способи підробки документів, такі як: підчистка; травлення та змивання тексту; закреслення текстів чи їх залиття; додрукування та дописки в текстах документа; відсутність відповідних відбитків печаток, малювання чи домалювання відбитків печаток, нанесення відбитків печаток чи штампів за допомогою копіювально-множильної техніки.

Аналізуючи криміналістичну літературу [7, 8, 10, 14, 22], слід зазначити, що терміни традиційних способів підробки та їх ознаки зазначались та доповнювались багатьма авторами. Тому нагадаємо лише деякі їх основні поняття та особливості вираження в паспортних документах, що надають право перетинати державні кордони.

Підчистка - це один із способів зміни початкового змісту документа, при якому штрихи, знаки або слова видаляються механічним засобами (тертям гумки або з допомогою голки, леза тощо) [8, с. 77]. **Додрукуванням** визначається внесення змін в друковані тексти шляхом нанесення нових штрихів, букв, слів чи текстів на попередньо видалені тексти чи поверх них [8, с. 74]. Друкованими являються бланкові тексти, тексти персональних даних власника документа, додаткова інформація в документі, машинозчитувальні тексти тощо. Як свідчить практика, найчастіше ознаки підчистки та додрукування в паспортних документах зустрічаються в цифрових записах, а саме: в даті народження, терміну дії документа, у відомостях про дітей, їх віку тощо. Ознаки дописки виявляється рідше, так як більшість даних вносяться за допомогою друкуючих пристроїв, відтисків печаток.

Травлення є способом зміни початкового змісту документа, шляхом дії на барвну речовину штрихів знаків і відбитків печаток, штампів хімічними реактивами з метою руйнування або обезбарвлення барвної речовини [23, с. 13]. При травленні в паспортних документах ефективніше використовуватися часткове травлення (знебарвлення окремих записів, відбитків печаток, тексту однієї чи двох сторінок тощо). Проте, паспортні документи виготовляють з паперу високої якості, фарба, за допомогою якої наносять захисну сітку є стійкою до дії хімічних речовин. Тому такі документи, як правило, піддаються травленню повністю, з послідуочим промиванням водою [10, с. 132]. *Не є перешкодою для внесення змін шляхом травлення ламінуюча плівка, що використовується для захисту сторінки з персональними даними, вона попередньо знімається за допомогою гострого предмету.*

Хотілось виділити особливості паспортних документів, яка полягає в тому, що вони є документами суворого обігу та звітності, всі дані в них повинні легко зчитуватись. Ця особливість дає можливість пояснити - чому в паспортних документах досить рідко трапляються ознаки, що характерні підробці шляхом **закреслення текстів чи їх залиття** іншими речовинами.

Злочинці при внесенні на сторінку з персональними даними власника часткових

змін шляхом підчистки, дописки, додрукування тощо, не завжди змінюють відповідні дані в машинозчитувальній зоні документа, щоб запобігти швидкому їх виявленню. Тому при співставленні відповідних позначень можна встановити невідповідність.

В полікарбонатній сторінці з даними власника в паспортних документах, як зазначають її виробники, під час заповнення відбуваються незворотні в товщі полімеру процеси від лазерного променя, що «унеможлиблює будь-яку часткову зміни даних» [12, с. 1]. Можливо, це і пояснює відсутність на сьогодні фактів виявлення ознак внесення змін шляхом підчистки, дописки, травлення та інших до сторінки даних в паспорт громадянина України для виїзду за кордон зразка 2007 року.

Підсумовуючи викладене, на нашу думку, слід зазначити, що кількість способів часткової підробки паспортних документів достатньо велика. Вона є пропорційною кількості елементів захисту, що присутні в паспортних документах громадян України, оскільки змінюючи дані в одній графі чи сторінці документа, злочинці повинні відповідно змінити їх в іншому - пошкодити, з імітувати чи замінити елемент захисту. Таким чином, впливає закономірність та особливість, яка полягає в тому, що способи підробки виходять один з одного, наприклад, при заміні сторінок – злочинці вдаються до імітації перфорованих серійних номерів; внесення змін шляхом підчистки, дописки, травлення не можливе без заміни чи повторного нанесення ламінуючої плівки; при підробці сторінок документа імітуються водяні знаки та захисні волокна тощо. Тому працівникам відповідних органів в разі виявлення в паспортних документах фактів пошкодження, залишається звернути більшу увагу на невідповідність, навіть неохайність чи потертість у документах та проводити додаткову перевірку. Проте, під час дослідження таких документів виникають певні проблеми, які пояснюються відсутністю достатньо повної інформації щодо наявних зразків, які необхідно використовувати в якості порівняльного матеріалу; зміни нормативних документів щодо внесення реквізитів тощо. Отже, для покращення роботи у боротьбі з використанням підроблених документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, необхідно:

- розробити рекомендації щодо огляду та дослідження паспортних документів для прикордонних та правоохоронних органів;
- постійно оновлювати інформаційно-довідкові бази щодо введення нових паспортних документів, зміни реквізитів в наявні, діючих паспортних документів;
- покращити матеріально-технічне забезпечення відповідних підрозділів, що здійснюють перевірку та дослідження паспортних документів;
- налагодити взаємодію щодо фактів виявлення підробки між експертними службами України з аналогічними службами інших країн;
- створити в Україні базу викрадених паспортних документів та їх бланків;
- надати доступ працівникам прикордонних та правоохоронних органів до міжнародної бази викрадених паспортних документів та їх бланків.

Можливо, при виконанні хоча б половини зазначених рекомендацій, боротьба з використанням підроблених паспортних документів та злочинів, що ними супроводжуються, стане набагато ефективнішою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адвокат в Днепропетровске. Семейный адвокат. Юридические услуги. Электронный ресурс: <http://averba.com.ua/advokat-po-kreditam-dnepropetrovsk/poteryal-pasport-jdi-kreditorov.html>
2. Британские пограничники стали вдвое реже выявлять поддельные паспорта. Великобритания.

- Новости. 06/08/2012 Електронний ресурс: http://www.euromag.ru/great_britain/24166.html
3. Барт Омлер. Фальшиві паспорти як звичайне явище. Газета «De Telegraaf» 05.06.2012. Електронний ресурс: http://www.telegraaf.nl/binnenland/12284686/Valse_paspoorten_schering_en_inslag.html
4. У «Борисполі» прикордонники виявили чоловіка з підробленим іспанським паспортом. Офіційний сайт Державної прикордонної служби. Про відомство. 08.11.2012. Електронний ресурс: http://www.pvu.gov.ua/ua/about/news/news_713.htm
5. Судово-юридична газета on-line від 25.10.2012. Новини. Події. В аеропорту затримали сирійця з підробленим паспортом. Електронний ресурс: <http://sud.ua/news/2012/10/25/43741-v-aeroporty-zaderzhali-sirijtsa-s-poddelnim-pasportom>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-II // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 25-26, 167 с.
7. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. М.: Издательство БЕК, 1997.- 342 с.
8. Іщенко А.В. Поняття й система методів техніко-криміналістичного дослідження документів: навч. посіб. / Іщенко А.В., Будзієвський М.Ю., Красюк І.П.; за ред. С.М.Алфьорова. – К.: ТОВ «Еліт Принт», 2011. – 97 с.
9. Паспортний контроль: терміни та визначення понять. Словник довідник. О.С. Силкін. ЗАТ «ВІПОЛ». К.: 2006, - 26 с.
10. Воробей О.В., Мельников І.М., Волошин О.Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2008. – 304 с.
11. Воробей О.В. Словник термінів техніко-криміналістичного дослідження документів / – Воробей О.В. - К.: НАВСУ, 2005, – 40 с.
12. Офіційний сайт Консорціуму «ЄДАПС» www.edaps.com
13. Застереження про виявлення підробленого паспорта громадянина Швеції № а01/13 ГЕКЦ Державної прикордонної служби України. Електронний ресурс: gekcs@pvu.ua
14. Кулагин П.Г. Криминалистическое исследование документов, удостоверяющих личность / П.Г. Кулагин. – М.: НИИМ, 1959. – 89 с.
15. Шляхов А.Р. Теория и практика криминалистической экспертизы. – М.: Юрид. лит., 1962. - № 9-10.
16. Постанова Верховної Ради України «Про затвердження положень про паспорт громадянина України, про свідоцтво про народження та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон» від 26 червня 1992 року. // Відомості Верховної Ради України. 1992. - N 37. - 545 с.
17. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразка бланка паспорта громадянина України для виїзду за кордон» № 354 від 4 червня 1994 р. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/354-94-n>
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження технічного опису і зразка бланка паспорта громадянина України для виїзду за кордон» від 23 грудня 2004 р. № 1725. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1725-2004-n>
19. Електронна бази даних «Frontline document system» компанії «Regula», сформована в 2012 року.
20. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство чи її правовий статус» від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>
21. Офіційний сайт ООН. Международная организация гражданской авиации (ИКАО). <http://www.un.org/ru/ecosoc/icao/>
22. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український). - Х.: Право, 2001. – 522 с.
23. Толкачев Ф.К. Исследование документов с вытравленными записями // Экспертная техника. – М.: ВНИИСЭ, 1981. – Вып. 71.